

Juhendmaterjal omavalitsusele
huvihariduse ja huvitegevuse
kava koostamiseks

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1 Mis on noorsootöö?	5
1.1 Olulised mõisted	5
1.2 Kes teeb noorsootööd?	6
1.3 Kes korraldab noorsootööd kohalikul tasandil?	8
1.4 Millistest allikatest tuleb raha noorsootöö korraldamiseks?	10
1.5 Millistest dokumentidest alustada/lähtuda noortevaldkonna, sh huviharduse ja huvitegevuse planeerimisel ja korraldamisel kohalikul tasandil?	11
2 Koostöövõimalused noorsootöö korraldamisel	12
2.1 Kohalike omavalitsuste koostöö	12
2.2 Omavalitsuste ja riigi koostöö koostöögruppide tegevussuunal	13
3 Huvihariduse ja huvitegevuse täiendava toetuse eesmärk ning seadusega loodud võimalused	15
3.1 Ülevaade loodud võimalustest ja toetussüsteemi eesmärkidest	15
3.2 Kättesaadavus ja mitmekesisus – kuidas neid mõista ja mõõta?	16
3.3 Huvitegevuse ja huvihariduse täiendava toetuse kasutamine	17
3.4 Täiendavate võimaluste loomine	18
3.5 Võimaluste loojad piirkonnas	19
4 Huvihariduse ja huvitegevuse kava koostamise etapid	20
4.1 Olemasolevate tegevuste kaardistamine	20
4.2 Kvaliteedihindamine	20
4.3 Arenguvajadused ehk kitsaskohtade kaardistamine	22
4.4 (Ühised) tegevused kitsaskohtade lahendamiseks	20
4.5 Tulemuste esitamine	23

Sissejuhatus

Hea omavalitsuse esindaja

Käesolev juhendmaterjal annab ülevaate huvihariduse ja huvitegevuse riigi täiendava toetusega seotud tegevuste kohta, et koostada toetuse kasutamise tegevuskava. Juhendmaterjal annab selgitusi ja juhendeid protsessi juhtimiseks ning kirjeldab kava valmimise samme. Peale selle saab ülevaate noorsootöö põhialustest, koostöövõimalustest ning viiteid, kust leida vajalikku lisainfot.

1. juulist 2017 jõustub noorsootöö seaduse täiendatud redaktsioon, millega pannakse alus noorte huvihariduse ja -tegevuse riigi täiendava toetussüsteemi rakendamiseks. Riikliku lisatoetuse eesmärk on teha huviharidus ja -tegevus vähemalt 7-19-aastastele noortele kättesaadavamaks ning pakkuda mitmekesiseid osalusvõimalusi.

Huviharidus ja huvitegevus peavad olema noortele kättesaadavad kõikidel huvialadel, st sport, tehnoloogia ning loodus- ja täppisteadused, üldkultuur. Riik hakkab huviharidust ja -tegevust täiendavalt toetama 2017. aasta septembrist ning riigi eelarvestrateegias aastateks 2017–2020 on selleks käesoleval aastal ette nähtud 6 miljonit ja alates 2018. aastast 15 miljonit eurot aastas. Hinnanguliselt panustavad KOV-id noorsootöösse aastas 150 miljonit eurot. Riigi poolt 2018. aastal lisanduv toetus on 10% KOV-ide olemasolevast panusest. Võtmesõna riigi toe juures on “täiendav” ning lisanduva rahaga suuri muutusi ellu viia ei ole võimalik, mis tähendab, et toetust peab kasutama väga konkreetse sihiga ja läbimõeldult.

Linnad ja vallad peavad huvihariduse ja -tegevuse arendamise lisanduvaks toetuseks koostama toetuse kasutamise kava. Omavalitsused võivad seda koostöös kokku panna, koostada kava eraldi-seisvana või arengukava osana. **Ühinevatel omavalitsusel soovitame koostada kava perioodiks 1.09.2017–31.12.2018 koos. Kava täitmise tulemused tuleb esitada sama perioodi kohta 15.01.2019.** Selleks, et esitada kava tähtajaks, tuleb hakata kitaskohtade kohta varakult andmeid koguma, soovitavalt 2017. aasta kevadel. Tulevikus esitab omavalitsus uue kava või varem esitatud, kuid kehtiva kava täiendused ning iga-aastased tulemused 1. oktoobri seisuga 15. jaanuariks.

2017. aastal esitab omavalitsus toetuse kasutamise kava 1. juuli 2017 seisuga hiljemalt 1. septembriks Eesti Noorsootöö Keskusele.

Kohalike omavalitsuste toetamine on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatava Eesti Noorsootöö Keskuse (ENTK) ülesanne kogu kava koostamise ja elluviimise vältel. Seda alates antud juhendmaterjalist, infopäevadest, koolitustest, kohaliku omavalitsuse koostöögruppide toetamisest kuni hilisema tulemuste analüüsini.

1. Mis on noorsootöö?

1.1 Olulised mõisted

Noor – 7–26-aastane füüsiline isik.

Noorsootöö – tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgseks arenguks, mis võimaldab noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda.

Noorsootöötaja – isik, kes täidab erinevaid rolle sõltuvalt noorsootöö teostamise kohast, situatsioonist, sihtgrupist ja eesmärgist. Noorsootöötaja töötab noortega individuaalselt ja rühmas, kavandab ning hindab programme ja projekte, juhivad kaastöötajaid, hooldab hooneid ja seadmeid, teeb koostööd teiste valdkondade spetsialistide, vanemate ja huvigruppidega.

Noortepoliitika – ühtne lähenemine kõikides noore elu puudutavates valdkondades noortele suunatud tegevuste põhimõtetele.

Noortevaldkond – ühendmõiste, mis hõlmab nii noorsootööd kui ka noortepoliitikat (noore tegelikest vajadustest ja väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine eri eluvaldkondades).

Võimalus – kindla spetsiifika, sihtgrupi ja regulaarsusega juhendatud tegevus noorsootöö valdkonnas, mis lähtub noore huvist ning toetab noore isiksuse arengut, mille elluviimisel lähtutakse noorsootöö põhimõtetest.

Uus noor – noor, kes ei ole varem noorsootöös osalenud, kuid on kaasatud kindlal perioodil erinevate meetodite toel (sh uute võimaluste loomine) noorsootöö tegevustesse.

Huviharidus – eesmärk on luua võimalusi isiksuse mitmekülgseks arenguks ja toetada noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Huvihariduse tunnuseks on, et see toimub huvikoolis ja tugineb õppekavale.

Huvikool – haridusasutus, mis tegutseb noorsootöö valdkonnas ning loob huvihariduse omandamise ja isiksuse mitmekülgse arengu, sealhulgas oma keele ja kultuuri viljelemise võimalused huvihariduse erinevates valdkondades.

Huvitegevus – Huvitegevuse eesmärk on luua võimalusi isiksuse mitmekülgseks arenguks ja toetada noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Huvitegevus ei pea olema õppekavapõhine ja võib toimuda erinevates asutustes ja erinevate organisatsioonide poolt korraldatuna, nt ANK, spordiklubi, noorteühing, üldhariduskool jne.

EHIS – Eesti Hariduse Infosüsteem

Kättesaadavus – tegevusvormide olemasolu noore tegutsemispiirkonnas, osalustasu jõukohasus, eeldatavate isiklike vahendite, osaluseks vajaliku transpordivõimaluste olemasolu, osaluskeele ja õppevormide sobivus noorele jms.

Mitmekesisus – kättesaadava valiku olemasolu huvialade või huviala valdkondade lõikes, aga ka info olemasolu võimalustest jm.

Olemasolev olukord – ülevaade noorsootöö valdkonnast kava esitamisele eelneval perioodil.

1.2 Kes teeb noorsootööd?

Noorsootöötaja on koondnimetus kõikide noorsootöö valdkonnas töötavate spetsialistide kohta. Noorsootööd korraldatakse erinevates institutsioonides ja vormides, kasutades mitmekesiseid meetodeid. Noorsootöö teenuseid pakuvad noorteorganisatsioonid, noortekeskused, huvikoolid, noortelaagrid, noorteprogrammid ja –projektid, koolid jne. Toodud loetelule lisaks võivad noorsootöeteenuseid pakkuda ka spordiklubid ja kultuuriasutused (rahvamajad ja kultuurikeskused, teatrid, muuseumid jne).

	2014	2015	2016
Teavitamis- ja nõustamiskeskuste arv	20	22	23
Osaluskogude arv	85	83	75
Huvikoolide arv	591	625	597
Huvikoolides töötavate õpetajate arv	-	-	4775
7-26 aastaste õppurite arv huvikoolides	83 942	92 011	91 944
Keskmine õppurite arv huvikoolides	142	147	154
Huvikoolides osalevate õppurite osakaal kogu vanuserühmas	28,9%	32,3%	32,4%
Avatud noortekeskuste arv	246	247	263
Noorte arv avatud noortekeskuste kohta	1181	1154	1077
7-26 aastaste noorte arv	290 555	285 155	283 350
7-19 aastaste noorte arv	164 525	166 473	169 554

Tabel 1 Noorsootööasutuste ja noorsootöös osalevate noorte arv aastatel 2014-2016. Allikas: ENTK, EHIS, HTM, Statistikaamet www.noorteseire.ee vahendusel.

Noorsootöötaja on koondnimetus kõikide noorsootöö valdkonnas töötavate spetsialistide kohta. Noorsootöötaja rollid sõltuvad noorsootöö teostamise kohast, situatsioonist, sihtgrupist ning eesmärgist. Ta töötab noortega individuaalselt ja rühmas, kavandab ning hindab programme ja projekte. Peale selle juhib ta kaastöötajaid, hooldab hooneid ja seadmeid, teeb koostööd teiste valdkondade spetsialistide, vanemate ja huvigruppidega

Noorsootööd teevad järgmiste enamlevinud ametinimetustega inimesed:

- noortekeskuse töötaja
- noorteühingu rühmajuh
- huvikooli õpetaja
- rahvusvahelise noortevahetusprojekti grupijuht
- noorsootöötaja;
- ringijuht
- huvijuht
- laagrikasvataja
- laagri juhataja
- noorteinfo spetsialist või noorte infotöötaja
- noorte karjäärinõustaja
- (huvikeskuse) huvihariduse spetsialist
- noortekeskuse juhataja
- noorsootöö spetsialist
- noorsootöö peaspetsialist
- noorsootöö nõunik
- noortevaldkonna koolitaja
- noorsootööasutuse juht

Noorsootöötaja tegevus hõlmab tööd paljude sihtgruppidega erinevas kontekstis ning võib hõlmata nii kohalikku, piirkondlikku, üleriigilist kui ka rahvusvahelist tasandit. Palju oleneb sellest, kus noorsootöötaja töötab. **Huvihariduses ja -tegevuses kohtame noorsootöötajaid ametinimetustega nagu huvikooli õpetaja, treener või huviringi juhendaja, kellel on peale noorsootöö teadmised ka konkreetse huvialavaldkonna kohta ning oskus juhendada ja õpetada.** Huviharidus ja huvitegevus on noorsootöö valdkonnad, mis võimaldavad noorel omandada teadmisi, oskusi ja hoiakuid valitud huvialal.

Huvitegevus on laiem kui huviharidus, kuid reaalses tegevuses on nende vahele keeruline piire tõmmata. Üldiselt mõistetakse huvitegevust kui süsteemset juhendatud tegelemist valitud huvialaga vaba tahte alusel tasemeõppest ja tööst vabal ajal süvendatud teadmiste ja oskuste omandamiseks. Huvitegevus toimub enamasti mitteformaalse õppe keskkonnas. Eesmärgiks on luua võimalused noore mitme-

külgeks arenguks. Huviharidust antakse Eesti Hariduse Infosüsteemis registreeritud huvikoolides (muusikakoolid, kuntsikoolid, spordikoolid jm) ja õpe neis on õppekavapõhine.

Noorsootöö tasemeõpet ja koolitusi pakuvad riigi ja Euroopa Liidu vahendite toel nii ülikoolid kui ka SA Archimedese Noorteagentuur. Koolituskalender ja õppematerjalid on kättesaadavad veebilehelt www.mitteformaalne.ee.

1.3 Kes korraldab noorsootööd kohalikul tasandil?

Noorsootöö peamine korraldustasand on kohalik omavalitsus vastutuse, kohustuste ja neist tuleneva tegevuse ulatuse ning rahaliste vahendite planeerimise mõttes. Noorsootöö korraldamine on nii kohaliku omavalitsuse korralduse seadusega kui ka noorsootöö seadusega pandud põhiliselt kohaliku omavalitsuse õlule. Seadusandlik pool kirjeldab sealjuures nõutavat miinimumi. Suurema osa otsuseid, mida omavalitsuses noorsootöö teenustena pakkuda või eelisarendada, peab tegema iga omavalitsus ise, lähtudes riiklikust raamistikust ja soovitudest, noorsootöö teostamise põhimõtetest ja väärtustest, kohalike elanike vajadustest ja traditsioonidest töös noortega, olemasolevast infrastruktuurist ja keskkonnast ning eelarve võimalustest.

Kohaliku omavalitsuse ülesanded noorsootöö korraldamisel vastavalt noorsootöö seadusele:

- määrata noorsootöö prioriteedid oma haldusterritooriumil ning sätestada nende saavutamiseks vajalikud ülesanded valla või linna arengukavas;
- kinnitada noorteühingute, noorteprogrammide ja noorteprojektide valla- või linnaeelarvest toetamise põhimõtted, toetuse taotlemise ja maksmise tingimused ja korra, nähes vajaduse korral ette omaosaluse tingimused toetuse saamiseks, toetuse taotluste vormid ning toetuse kasutamise aruandluse korra;
- toetada eelarveliste vahendite olemasolul valla või linna haldusterritooriumil tegutsevate noorteühingute noorteprogramme ja noorteprojekte;
- konsulteerida selle olemasolul noortevolikoguga noorsootöö kavandamisel, teostamisel ja hindamisel;
- kinnitada valla või linna haldusterritooriumil projektlagri pidamise tingimused ja korra ning projektlagri pidamise loa väljastamise kora (kehtetu alates 01.07.2017);
- täita teisi noorsootöö korraldamise ülesandeid oma haldusterritooriumil.

Toodud loetelust nähtub, et Eestis vastutab noortevaldkonna kujundamise eest põhiliselt kohalik omavalitsus. KOV tegeleb eelkõige noorsootöö reaalse korraldustööga oma haldusterritooriumil, sätestab prioriteedid ning sellest tulenevalt planeerib eelarvevahendid eesmärkide saavutamiseks.

Strateegilise planeerimise käigus loob kohalik omavalitsus pildi noorsootöö valdkonna tulevikust ja paneb paika sammud selleni jõudmiseks.

Tuleviku planeerimise juures on oluline lähtuda lõimitud noortepoliitika ja noorsootöö läbivatest põhimõtetest ning tegevuste kavandamisel käsitleda noori mitmekülse ja heterogeense rühmana. Noore käsitlemine tervikuna ning erinevate noori puudutavate valdkondade ja teadmiste kaasamine planeerimisprotsessi, toob sihtrühma põhiselt kokku kõik KOV tasandil noortega ja noortele võimalusi loovad organisatsioonid, asutused ning isikud, sõltumata tegutsemisvaldkonnast (formaalharidus, kultuur, sotsiaal jt).

Konsulteerida tuleb kõigi osapooltega, olgu selleks noored, huvihariduse ja huvitegevuse pakkujad, noorsootöötajad, noorsootöö spetsialistid, ringijuhendajad jpt. Sageli on kõigi osapoolte kaasamine planeerimisel ja ka elluviimisel suur väljakutse, kuid ühine tegutsemine ja nähtav tulemus on eesmärk, mille poole püüelda. Kohaliku omavalitsuse ülesanne on luua tingimused kolmanda sektori kaasamiseks noorsootöö plaanidesse ja korraldusse piirkondlikul tasemel. Lähtudes viimase valmisolekust võib vald/linn delegerida noorsootöö ülesandeid mittetulundussektorile. Tahte ja

valmisoleku korral sõlmib avalik sektor noorsootöö konkreetsete funktsioonide täitmiseks lepingud kodanikeühendustega ning rahastab nende korraldamist kohalike omavalitsuste ja/või riigi kinnitatud rahastamisühenduste alusel.

Kohalikul omavalitsusel on märkimisväärne võim ja võimalus luua noort toetav arengukeskkond, mille tulemusena kujunevad hoiakud, mis viivad teda ennast ja kogu ühiskonda edasi. Parima keskkonna tagamise eeldus on läbimõeldud strateegiline plaan ja tegevuskava noorsootöö elluviimiseks. Seejuures tuleb keskenduda olemasolevatele ressurssidele ja selle põhjal sündivale koostööle, mille kaudu noore inimese arengut toetada.

Riigi roll omavalitsuste toetamisel noorsootöö korraldamises

Riigikogus menetleb juhtivkomisjonina noortevaldkonna teemasid kultuurikomisjon. Valdkonna eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium (HTM). Vastavalt Vabariigi Valitsuse seadusele on HTM-i valitsemisalas riigi noortepoliitika kavandamine ning sellega seonduvalt Noorsootöö valdkondade korraldamine ning vastavate õigusaktide eelnõude koostamine. Eesti Noorsootöö Keskus on ministeeriumi allasutus, mis rakendab ellu riigi noortepoliitikat ja noorsootööd.

Kasutades ning arendades oma regionaalset ning otse omavalitsustele suunatud võimekust ENTK:

- annab omavalitsustele nõu noorsootöö korraldusmudelite kohta (parimad praktikad, õppevisiidid, koolituse vahendamine jms);
- toetab noorsootöö kvaliteedi hindamist;
- aitab kaardistada noorsootöö olukorda;
- toetab noortevaldkonna võrgustikutööd;
- kavandab ja korraldab vajalikke koolitusi tegevuse kvaliteedi ning ühistegevuse tagamiseks;
- koordineerib ka teiste noorsootöö teenuste jõudmist piirkonda vastavalt omavalitsuste sõnastatud vajadustele, mis on seotud teiste riiklike programmidega, nt noortemalevate tegevused, noorte osaluskogud, NEET- noortele suunatud teenused jne;
- loob vajalikud juhendmaterjalid ja näidised;
- seirab tegevuse tulemuslikkust ja noorte olukorda.

Eesti Noorsootöö Keskus on riigi tugisüsteem omavalitsustele, Eesti noorsootöö korralduse kontekstis on omavalitsus ja riik partnerid. Riik loob seadusliku ja strateegilise raami ning aitab omavalitsusi noorsootöös. Toetusprogrammide kaudu suunatakse ja toetatakse kohalike omavalitsuste tegevust, et suurendada noorsootöö kättesaadavust ning tagada parema kvaliteediga teenused noortekeskustes, huvikoolides, laagrites ja malevates, noorteühingutes, osaluskogudes jm.

1.4 Millistest allikatest tuleb raha noorsootöö korraldamiseks?

Noorsootööd rahastatakse suures mahus kohaliku omavalitsuse eelarvest vastavalt linna või valla arengukavas kinnitatud arengusuundadele ning nendega seotud ülesannetele ja tegevustele. Peamiselt sisaldavad need kohalike noorteprogrammide ja -projektide (noortelaagrid, spordivõistlused, koolide huvitegevus), huvihariduse (huvikoolide), noortekeskuste rahastamist ja noorteühingute toetamist. Selleks korraldatakse projektikonkurse ja/või sõlmitakse leping konkreetse tegevuse elluviijaga. Kohalik omavalitsus on sageli ka huvikoolide (muusika-, spordi-, kunsti, loodus- jm koolid) ning noortekeskuste ülalpidaja, rahastades nii hoonete haldus- ja personalikulusid kui ka noorte osalemist nende tegevustes.

Enamik noortele suunatud tegevusi on KOV-i korraldada ja rahastada ning KOVide eelarveline panus moodustabki keskmiselt kuni 90% noorsootöö eelarvest. Riik on noortevaldkonna arendamisel raami looja, erinevate protsesside algataja, nõuandja ja koostöö looja, kaasates peale otseste riigieelarveliste vahendite HTM-i eelarves ka EL-i ja muid vahendeid. Riigieelarvest HTMi ja ENTK kaudu ergutatakse kohalikku noorsootööd u 15 miljoniga aastas ning alates 2018. lisandub sellele veel otsetoetus KOVidele huvitegevuse ja huvihariduse võimaluste arendamiseks 15 miljoni suuruses.

Riigieelarvest rahastatakse tegevusi, millega taotletakse laiemat üleriigilist mõju noorsootöös. Suur osa riigieelarvest planeeritud vahenditest liigub Eesti Noorsootöö Keskuse kaudu läbi erinevate taotlusvoorude või hangete. Konkurside ja võimaluste kohta avaldatakse informatsiooni ENTK koduleheküljel, korraldatakse regionaalseid infopäevi. Peale selle avaldatakse infot kord kuus ilmuvast uudiskirjas, mida on võimalik kodulehelt tellida. ENTK kaudu toetatakse avatud noortekeskuste, huvikoolide, laagrite, malevate, noorteühingute, osaluskoegade, TUGILAt, kogukonnapraktika, mobiilsete töötubade jpm tegevust.

Täpsemalt loe noortevaldkonna rahastamisest aadressil

<https://www.hm.ee/et/tegevused/noortevaldkond/noorsootoo-rahastamine>
või konkursidest <https://www.entk.ee/rahastamine-1>.

Kuigi olulises osas on noorsootöö noorele tasuta ja see on üks olulisemaid teenuse osutamise põhimõtteid, tähtis on ka lapsevanemate ja ka noorte endi roll noorsootöö rahastamisel. Kuigi suur osa vahenditest noorsootöö korraldamiseks tuleb omavalitsuselt ning lisavahendid riigilt, maksavad osalustasusid sageli vanemad või noored ise või soetavad huvialaga tegelemiseks vajalikke vahendeid. Osalustasude maht sõltub omavalitsuste regulatsioonidest ning toetuste korrast. Mitmed omavalitsused maksavad kinni igale noorele kahes huviringis osalemise või on loonud võimaluse osalustasude hüvitamiseks vähemate võimalustega perede lastele avalduse alusel.

Noorsootööd, sh huviringide korraldamist või noorsootöös osalemist, toetab ka erasektor projektkonkurside, andekate sponsorluse või laste ringitasude hüvitamise kaudu.

1.5 Millistest dokumentidest alustada/lähtuda noortevaldkonna, sh huvihariduse ja huvitegevuse planeerimisel ja korraldamisel kohalikul tasandil?

Kohaliku noorsootöö puhul ei saa vaadata mööda riiklikust raamistikust, riik omakorda ei saa eirata Euroopa Liidu suuniseid. Ühelt poolt reguleerivad noorsootöö korraldamist seadused, teisalt aga kokkulepped riigi sees ja partneritega Euroopa Liidus. **Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistik** on kirjeldatud EL-i koostööga seonduvad eesmärgid aastateks 2010–2018:

- pakkuda noortele hariduses ja tööturul rohkem ning võrdseid võimalusi;
- edendada noorte kodanikuaktiivsust, sotsiaalset kaasatust ja solidaarsust.

Riikliku **noortevaldkonna arengukava** peaesmärk perioodil 2014–2020 on “noor, kellel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist”.

Huvihariduse ja -tegevuse täiendava toetuse eesmärgid on tugevalt seotud arengukava sihtide, meetmete ning tegevuste elluviimisega. Sihilpärase toetuse kasutamisega suureneb noorte osalus huvihariduses ja huvitegevuses. Lisaks vähenevad erinevused valdade ja linnade võimaluste vahel pakkuda noortele huvihariduses ja huvitegevuses osalemise võimalusi. Toetussüsteem suurendab tasuta noorsootöö kättesaadavust, mis tähendab, et majanduslikel põhjustel huviharidusest ja huvitegevusest kõrvalejäänud noorte arv väheneb.

Noorsootöötaja kutsestandardist leiab informatsiooni noorsootöötaja töö edukaks tegemiseks vajalikke oskuste, teadmiste, hoiakute ning ametite kirjelduse kohta.

Huviharidusstandardis on kirjeldatud huvihariduse ühtsed nõuded Eestis ja see on huvihariduse omandamist võimaldavate huvikoolide alusdokument. Antud standard kehtib kõikidele huvikoolidele nende õiguslikust seisundist olenemata.

Noortevaldkonna üldine toimimine on sätestatud noorsootöö seaduses ja huvikoolide tegevuse reguleeritud täiendavalt huvikooli seadusega.

Mõned alusdokumendid

Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistik 2010-2018
Noortevaldkonna arengukava 2014-2020
Noorsootöötaja kutsestandard
Huviharidusstandard
Noorteinfo teenusstandard
Treeneri kutsestandard

Seadused

Noorsootöö seadus
Huvikooli seadus
Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus

2. Koostöövõimalused noorsootöö korraldamisel

Riigi ja omavalitsuste tegevustes tuleb lähtuda põhimõttest tagada piisav ja ühtlane kvaliteetsete teenuste kättesaadavus kõigis piirkondades nii ruumilises, finantsilises kui ka erinevate sotsiaalsete gruppide ligipääsetavuse mõistes. Olemasolevad haldusüksuste piirid ei tohiks olla takistuseks piirkondlikus arendustegevuses ega teenuste osutamisel.

2.1 Kohalike omavalitsuste koostöö

Noorte igapäevased tegevusruumid ja liikumistrajektorid ei piirdu enam omavalitsuse territooriumiga, seega on sektorite koostöö äärmiselt oluline. Seda eriti noorsootöö seaduse muudatuse valguses, mille tulemusel hakkab riik huviharidust ja huvitegevust täiendavalt toetama, et tagada suurema hulga noorte juurdepääs ning laialdasemad valikuvõimalused huvihariduses ja -tegevustes.

Koostöö õiguslikud regulatsioonid

Omavalitsuste ülesanded ja pädevused on loetletud “Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse” § 6 lõigetes 1 ja 2 ning lõike 3 punktis 1.

Põhiseaduse § 159 kohaselt on kohalikul omavalitsusel õigus moodustada teiste kohalike omavalitsustega liite ja ühisasutusi. Nimetatud paragrahv sidustab Euroopa kohaliku omavalitsuse hartas sätestatud kohaliku omavalitsuse koostööõigust sätestavad artiklid Eesti õigusruumiga.

Põhiseaduses sätestatud õigust konkretiseerivad kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 12, § 62 ja § 63, mis sätestavad koostöövormid ühiste huvide väljendamiseks, esindamiseks ja kaitsmiseks ning ülesannete täitmiseks, milleks võib olla ühine tegutsemine, sellekohase volituse andmine mõnele vallale või linnale või kohaliku omavalitsuste üksuste liitude jm ühenduste moodustamine.

Riigikantselei tellimisel valminud projekti “Kohalike omavalitsuste koostöö rakendamine kohaliku omavalitsuse ülesannete paremaks täitmiseks ja avalike teenuste kvaliteetsemaks ning efektiivsemaks osutamiseks” esimese etapi vahearuanne “Kohaliku omavalitsuse üksuste koostöö korralduslik raamistik ja võimalikud mudelid” pakub sisukat koondit kohaliku omavalitsuse koostööd reguleerivate sätete kohta Eesti seadustes. Samas vahearuanes on kirjeldatud ka kohaliku omavalitsuse teenuse osutamise/teenuse korraldamise ja ülesande täitmise iseloomust lähtuvad olulisemad koostöömudelid.

Rahandusministeerium korraldas 2010. aastal koostöös Sisekaitseakadeemia Avaliku Teenistuse Arendus- ja Koolituskeskuse ning konsultatsiooni- ja koolituskeskusega OÜ Geomedia koolituse “Kohaliku omavalitsuse üksuste haldusvõimekuse tõstmine läbi omavalitsusüksuste koostöö”. Selle tulemusena valmis täiendkoolituse õppevahend, mis sisaldab ülevaadet kohalike omavalitsuse erinevatest koostöövõimalustest nii valdkondlikul kui ka koostöömudelite tasandil avalike teenuste osutamisel koos praktiliste näidete ja dokumentatsiooni näidistega.

Muuhulgas tuuakse õppematerjalis kohalike omavalitsuste omavahelise koostöö vajalikkust põhjendades välja, et koostöö põhiliseks eesmärgiks on pakkuda kohalikele elanikele kvaliteetseid avalikke teenuseid võimalikult madala hinnaga. Samuti aitab koostöö reguleerida kohalikke poliitika, ennetamiseks avalike ressursside raiskamist. Riigipoolse lisanduva toega huvihariduse ja huvitegevuse korraldamiseks ei ole võimalik ellu viia suuri muutusi, mistõttu tuleb täiendavat toetust kasutada väga konkreetse eesmärgiga ja kui selleks on kvaliteetse teenuse pakkumine võimalikult madala hinnaga, võiks omavalitsuste koostöö olla üks lahendus sihini jõudmisel.

Partnerluslepingud omavalitsuste vahel on üks võimalus fikseerida kokkuleppeid erinevate tegevuskavade, programmide ja projektide ühiseks elluviimiseks. Näiteks noorsootöö teenuste pakkumisel omavahel koostööd tegevad Võrumaa vallad: Lasva, Vastseliina, Võru, Misso ja Meremäe on omavalitsuste omavahelised kokkulepped on fikseerinud partnerluslepingus. Leping on sõlmitud selleks, et ühispuhujatena täita hankelepinguga võetud kohustusi ja vastutust. Lepingus on välja toodud summad konkreetsete tegevuste korraldamiseks ning kokku on lepitud ka aruandluse kord ning kontaktisikud, kes vastutavad tegevuste läbiviimise eest omavalitsustes.

2.2 Omavalitsuste ja riigi koostöö koostöögruppide tegevussuunal

Heaks ja innovatiivseks näiteks KOV ja riigi koostöö ning avaliku teenuse planeerimise kontekstis on Eesti Noorsootöö Keskuse (ENTK) 2015. aasta detsembris Euroopa Sotsiaalfondi kaasrahastusel alustatud kohalike omavalitsuste koostöögruppide tegevussuuna käivitamine. Selle põhimõtted ja eesmärgid töötati välja koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga eesmärgiga laiendada noorsootöös osalemise võimalusi ja suurendada noorte kaasatust noorsootöösse.

Tegemist oli ambitsioonika algatusega, millega taheti riigi ja kohalike omavalitsuste koostöö kaudu viia noorsootöö uuele tasemele. Olulisim märksõna kogu tegevussuuna puhul on olnud koostöö nii omavalitsuste kui ka riigi ja omavalitsuste tasandil. Pooleteistaastase praktika tulemusena saab öelda, et koostööpõhine lähenemine on võimalik ja vajalik ning noorsootöö valdkonnas pakutavate teenuste mitmekesisuse ja kättesaadavuse parandamise võimalused on laiad.

Koostöö kujunemine

Koostöögruppide tegevussuuna oluline sisend on Haridus- ja Teadusministeeriumis valminud klasteranalüüs, mille eesmärk oli kaardistada ning iseloomustada Eesti piirkondi, kus lastel ja noortel võib olla keskmisest suurem tõenäosus ühiskondlikust elust kõrvale jääda. Eesti Noorsootöö Keskuse tellimisel korraldas Ernst & Young 2014. ja 2016. aastal avalike teenuste osutamiseks piirkondade moodustamise analüüsi, mille üks alus oli eelnimetatud klasteranalüüs. Piirkondade moodustamise analüüs tulenes vajadusest tuvastada võimalikud koostööpiirkonnad riigi toetatud noorsootöö teenuste osutamiseks, et tagada 2014–2020 noortevaldkonna arengukava efektiivne elluviimine.

Analüüsi põhjal moodustasid omavalitsuste koostöögruppid iseloomustavate ja omavalitsuste lõikes noorte kohta olemasolevate andmete põhjal (sh toimetulekutoetust saanud laste osakaal, koolikohustuslikus eas koolikohustuse mittetäitjate osakaal, noorte töötute osakaal, alaealiste komisjoni suunatud osakaal, laste suhtelise vaesuse määr). Koostöögruppide moodustamise ettepanekute koostamisel võeti arvesse teadaolevaid ja avalike allikate alusel tõenäolisena paistvaid haldusreformi käigus toimuvaid KOV-ide ühinemisi. Seejuures lähtuti üldpõhimõttest, et ühinevad KOV-id kuulusid võimalusel samasse koostöögruppi.

Koostöögruppide moodustamiseks tegi ENTK omavalitsustele eelkirjeldatud analüüsist lähtuva ettepaneku. Koostöögruppide koosseisu täpsustamiseks edastas ENTK KOV-idele küsimused, et täpsustada olemasolevat noorsootöö andmestikku ning KOV-ide omavahelisi seoseid (juba kujunenud koostöö, teenuste arveldamine, ajaloolised sidemed, soov ühineda haldusreformi käigus jne). Saadud info põhjal korrigeeris ENTK lõplikult koosseisud, mis põhinesid kõige rohkem KOV-ide omavahelistele seostele noortest lähtuvalt, st moodustasid noorte tegutsemispiirkonna. Koostöögruppide lõpliku koosseisu kujunemisel oli määravaks omavalitsuste seisukoht. Protsessile tagasi vaadates saab öelda, **et vaid väheste gruppide koosseis muutus võrreldes esialgse ehk analüüsipõhise ettepanekuga.**

Omavalitsuste koostöomotivatsioon

Omavalitsuste osalemine kohalike omavalitsuste tegevussuunal oli kõrge. Ainult kolm omavalitsust teatas, et ei osale tegevussuuna esimeses ja teises etapis. Märkimisväärne on, et **95% omavalitsustest olid arenguprogrammis esindatud omavalitsuse juhitasandil** (vallavanem/linnapea, volikogu esimees/aseesimees).

Tegevussuuna esimesi tulemusi koondades valmis ENTK-l ülevaade, et hinnata omavalitsuste koostöomotivatsiooni. Eesmärk oli leida põhjuseid, mis selgitaksid KOV-ide koostöomotivatsiooni antud tegevussuunal. Ülevaade tugines ENTK kohalike omavalitsuste koostöogruppide toetamise ja loovuse üksuse ekspertide hinnangule, mis omakorda põhines suhtlusel osalenud KOV-ide esindajatega.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et omavalitsuse esindajate hinnangul innustasid koostööle kaks ajendit:

- KOV KTG tegevussuund ja võimalus arendada valdkonda (koostöö oli vähem mõjutatud haldusreformi arengutest);
- info haldusreformist ehk võimalik ühinemine, tegevussuunda kasutati võimalusena planeerida noorsootöövaldkonda ühinevas omavalitsuses (koostöö oli otseselt mõjutatud haldusreformi arengutest).

Selgelt erinesid esimeses ja teises etapis liitunud omavalitsuste seisukohad: mida selgemaks sai haldusreformi pilt, seda rohkem motiveeris koostööle eelnimetatud põhjustest teine.

Sõltumata koostöomotivatsioonist näitab tegevussuuna senine areng, et omavalitsuste vaheline koostöö ja seda toetav riigi partnerlus on seega ennast õigustanud. Ühiselt ressursidel põhinev valdkonna arendamine on juba praegu toonud märkimisväärseid tulemusi. Olulisimaks võib pidada 120 omavalitsuse koostöös loodavat üle 1000 uut võimalust noortele, et osaleda huvihariduses, huvitegevuses ja noorsootöös perioodil 2016–2018. Seejuures on lähtunud ühisest eesmärgist: noorsootöö võimalused peavad olema igale noorele kättesaadavad ja mitmekesised, et pakkuda just temale vajalikku arenguvõimalust.

3. Huvihariduse ja huvitegevuse täiendava toetuse eesmärk ning seadusega loodud võimalused

3.1 Ülevaade loodud võimalustest ja toetussüsteemi eesmärkidest

Noorsootöö, sh huvihariduse ja -tegevuse korraldamine vallas või linnas, on omavalitsusüksuse ülesanne vastavalt kohaliku omavalitsuse korralduse seadusele. Riik toetab kohalikke omavalitsusi seaduse täitmisel. Täiendava toetuse sätestamine noorsootöö seaduses valdadele ja linnadele määrab lisatoetuse vähemalt 7–19-aastaste noorte süsteemse ja juhendatud huvihariduse ja -tegevuse kättesaadavuse ja mitmekesisuse parandamiseks. Selle eesmärk on suurendada noorte võimalusi omandada teadmisi, oskusi ja hoiakuid valitud huvialal. Nii peab olema loodud võimalus igale 7–19-aastasele noorele osaleda huvihariduses ja huvitegevuses.

Toetussüsteemi eesmärkide täitmiseks ei seata KOV-idele suuri piiranguid toetusfondi vahendite kasutamise majanduslikule sisule. Piiranguks on, et lisanduvat raha ei ole lubatud suunata põhivara soetamiseks: näiteks **ei või** vald ega linn kasutada toetust kinnisvara ja sõiduvahendite omandamiseks ega hoonete ja rajatiste ehitamiseks (täpsem loetelu alapeatükis 3.3). Fondi vahendeid **võib kasutada** näiteks huvitegevuste ja ringiraha kulude tasumiseks ja õppevahendite soetamiseks (täpsem loetelu alapeatükis 3.3). Seejuures peab KOV lähtuma toetuse sihtrühmast, laste ja noorte vajadustest ning võimaldama osa saada soovitud huvitegevusest sõltumata selle asukohast ja pakkujast. **Toetuse kasutamisel peavad vald ja linn lähtuma põhimõttest, et huvihariduse ja -tegevuse toetusega ei asendata oma eelarvest kaetavaid kulusid.**

Seadus kohustab omavalitsusi huvitegevuse ja huvihariduse arengut süsteemselt planeerima, põhjalikult analüüsima, kistaskohti tuvastama ja lahedusi pakkuma. Analüüsi ja planeerimise käigus peab omavalitsus looma huvihariduse ja -tegevuse kava, mis peab sisaldama:

- 1) osalevate noorte arvu 1. oktoobri seisuga;
- 2) osalemise võimalusi 1. oktoobri seisuga;
- 3) kättesaadavuse ja mitmekesisuse kitsaskohti;
- 4) tegevusi arengukohtade lahendamiseks.

Kitsaskohtade määramisel abistab omavalitsusi Eesti Noorsootöö Keskus ning vastavalt võimalustele luuakse keskselt hallatavad hindamisvahendid. ENTK ülesanne on toetada omavalitsusi huvihariduse ja huvitegevuse planeerimisel ning elluviimisel, kavade koostamisel ja seatud tulemuste saavutamise hindamisel. Seadus annab haridus- ja teadusministrile volituse eraldada huviala esindusühingutele toetust valdkondade kvaliteedi ja koostöö arendamiseks.

3.2 Kättesaadavus ja mitmekesisus – kuidas neid mõista ja mõõta?

Vabariigi Valitsuse 5. märtsi 2015 kabinetiistungil esitletud kontseptsioonis „Noorte huvitegevuse riigipoolne toetamine“ toodi lähtuvalt valdkondlike organisatsioonide ettepanekutest välja **kolm peamist kitsaskohta: huvitegevuse kättesaadavus, mitmekesisus ja kvaliteet. Arvestades, et noorsootöös ja huvitegevustes osalemine on vajalik kogemus iga noore elus, võeti riigi täiendava toetuse suunamisel eesmärgiks noorte osaluse suurendamine vanusegrupis 7-19 aastat ja noortele mitmekülgse, regulaarse, juhendatud ning loovust arendava huvitegevuse tagamine.** Fondi kaudu toetatakse KOV-e, et parandada nende elanikest lastele ja noortele huvitegevuse kättesaadavust ja mitmekesisust, vähendamaks mitteosalejate osakaalu.

Mitmekesisust saab käsitleda kui:

- valiku olemasolu huvialade (nt muusika, sport, tehnika, kunst, tants) lõikes;
- noorte ja nende vanemate parem teadlikkus võimalustest.

Mitmekesisus on mh kättesaadava valiku olemasolu huviala(de) valdkondade lõikes, aga ka info olemasolu võimalustest jm. Iga omavalitsuse kohustus on tagada huvialade mitmekesisus kolmes suures valdkonnas nagu kultuur, sport ning loodus-täppisteaduste ja tehnoloogia (LTT). Kultuur võib sisaldada kauneid kunste (muusika, kunst, arhitektuur, disain, kirjandus, audiovisuaal- ja uus meedia, tants, etenduskunstid) ja kultuuriväärtusi (muuseumid, raamatukogud). LTT võib sisaldada matemaatikat, füüsikat, keemiat, bioloogiat, geograafiat, geoloogiat, töö- ja tehnoloogiaõpetust, info- ja kommunikatsiooniteadusi, sh arvutiteaduse õppesuuna ja nende valdkondadega seotud interdistsiplinaarsed erialasid.

Kättesaadavust saab käsitleda kui:

- tegevusvormide olemasolu noore tegutsemispiirkonnas (s.o elukoht, õppekoht);
- osalustasu jõukohasus ja noorelt eeldatavate õppe- ja isiklike vahendite olemasolu;
- osaluseks vajaliku transpordivõimaluste olemasolu;
- osaluskeele ja õppevormide sobivus noorele.

Kättesaadavus tähendab olukorda, kus noore tegutsemispiirkonnas on olemas erinevad tegevusvormid ning osalustasu ei ole takistuseks osalemisel (osalustasu on kas noorele ehk vanematele jõukohane või on selle hüvitamine reguleeritud). Tegevuses osalemiseks on olemas vahendid, transpordivõimalus ning osaluskeel ja õppevorm sobib noorele.

Noorsootöö kvaliteedi hindamisega on võimalik mõõta tegevuste **kättesaadavust ja mitmekesisust. Just nendele keskenduvad** hindamismudeli esimese eesmärgi täitmise indikaatorid. Osalemise võimaluse hindamisel soovitame vaadelda ka võimalikke takistusi tegevuse või selle koha ja noore vahel, sest võimaluse loomine ei pruugi tagada tegevustes osalemist. Võimalikest tegevusvormidest, huvitegevuse läbiviimise võimalikest kohtadest ja tegevustepakkujatest tuleb täpsemalt juttu järgnevatel peatükkides.

Informatsiooni kättesaadavuse ja mitmekesisuse hindamiseks võib leida ka huvihariduses ja -tegevuses osalevate noorte osakaalu hinnates. Kui see on madal (osalevate noorte osakaal kõikidest

KOV-i territooriumil elavatest 7–26-aastastest noortest on alla 15%), peaks otsima põhjuseid. Nendeks võib olla vale kellaeg, õppekeel, tegevuste sisu ja kvaliteet, transpordiühendus, ringitasud, õpikeskonnad (kvaliteedihindamisel võimalus kasutada noorte rahulolu-uuringu tulemusi tegevusi pakkuvate asutuste inventari kohta) jne.

3.3 Huvitegevuse ja huvihariduse täiendava toetuse kasutamine

Kohalikele omavalitsusele eraldatakse toetust, et abistada nende territooriumil toimuvat huviharidust ja huvitegevust tervikuna, sõltumata omandivormist. Eeskätt lähtutakse teenuste kättesaadavusest, mitmekesisusest või nende puudumisest.

Juulis jõustuv noorsootöö seaduse redaktsioon seab toetuse kasutamisel piiranguid ainult kulude tüübile, KUID mitte tegevusvormidele ega teenuse osutajate juriidilisele staatusele. Vald ega linn ei või huvihariduse ja huvitegevuse toetust kasutada:

- kinnisvara ja sõiduvahendite omandamiseks ja kasutusse võtmiseks,
- hoonete ja rajatiste ehitamiseks
- kinnistute, hoonete ja ruumide majandamiskulude eest tasumiseks

NB! Huvihariduse ja huvitegevuse toetuse kasutamisel peavad vald ja linn lähtuma põhimõttest, et huvihariduse ja huvitegevuse toetusega ei asendata oma eelarvest kaetavaid kulusid. See tähendab, et KOV-i senine panus huviharidusse ja huvitegevusse peab säilima ja KOV ei saa olemasolevat panust vähendada ega asendada toetusega. Riigipoolne toetus on täiendavate võimaluste loomiseks, mis tähendab, et kitsaskohtade lahendamiseks tegevusi planeerides, peab analüüsima, kas ja kuidas planeeritav tegevus loob noore jaoks täiendava võimaluse osalemiseks huvihariduses ja huvitegevuses.

Kindlasti võib täiendavat toetust kasutada näiteks :

- huvitegevuse juhendaja (noorsootöötaja, huvihariduse spetsialisti jt) töötasuks;
- õppevahendite soetamiseks (tegevuste läbi viimiseks);
- meetoodilisteks materjalideks;
- osalemise takistuste eemaldamiseks (sh transport, vahendid noorele (isiklikud vahendid tegevustes osalemiseks, mille hulka kuuluvad nt vajalikud spordijalatsid, rõivad jmt, mida üldjuhul asutustes ei laenutata), võistlustel osalemiseks, informatsiooni vahendamiseks jms);
- osavõtutasude kompenseerimiseks;
- jms.

3.4 Täiendavate võimaluste loomine

Noorsootöös osalevate noorte rahulolu uuringu (2016, Ernst & Young Baltic AS) järgi on noorte huvid laiad ja osalemist takistab see, et nende jaoks pole huvipakkuvaid tegevusi. Täiendavate võimaluste loomiseks tuleb aga teada, millised on noorte vajadused ning piirkonna võimalused.

Noorte vajaduste väljaselgitamiseks on palju võimalusi: noorte ja vanemate uuring, noorsootöötajatelt ja õpetajatelt informatsiooni kogumine, erinevate hindamismudelite kasutamine ning omavalitsuse asukohast tingitud asjaolude väljaselgitamine (näiteks tõmbekeskuste paiknemine ning sihtgrupi koosseis). Mida rohkem on asjakohast informatsiooni, seda lihtsam on määratleda ka tegelikke vajadusi ja hinnata n-ö kitsaskoha ulatust, et otsustada, milliste puuduste kõrvaldamisest alustada.

Võimalusena käsitletakse antud juhedmaterjalis kui kindla spetsiifika, sihtgrupi ja regulaarsusega juhendatud tegevust noorsootöövaldkonnas, mis lähtub noore huvist ning toetab noore isiksuse arengut, elluviimisel lähtutakse noorsootöö põhimõtetest. Selleks võib olla õppekava või regulaarne juhendatud tegevus õppekava väliselt, millel on kindel sihtgrupp ja mida KOV-i noored saavad kasutada.

Üks võimalus on näiteks:

- klaveriõpe huvikoolis õppekava alusel;
- seikluskasvatuse ring üks kord kuus kokku kaheksa tundi;
- huvihariduse fond (majanduslike takistuste eemaldamiseks, näiteks osalustasude või transpordihüvitise kompenseerimiseks);
- suusatrenn kolm korda nädalas 7–12-aastastele noortele;
- noortekeskuses või üldhariduskoolis toimuv huviring
- skautide või noorte kotkaste rümade juhendatud tegevus
- jpm.

Täiendavaks võimaluseks saab pidada seda, kui tekib täiesti uus võimalus või mõne senise laiendus toob kaasa mõnele uuele (siht)grupile tegevuse kättesaadavuse. Näiteks kui varem on suusatrenn olnud 7–12-aastastele noortele, siis nüüd avatakse ka 13–15-aastaste noorte grupp neile sobival ajal. Või kui 4 aastast muusika õppekava asendatakse või sellele lisatakse paindlikuma lühiajalisema õppekavaga õppet, loetakse ka seda uueks võimaluseks.

Oluline on pakkuda huvihariduse ja -tegevuse võimalusi eelkõige seal, kus noor elab. See suurendab tema seotust kodu ja seda ümbritseva keskkonnaga, võimaldab panustada selle arengusse ning suurendab võimalust, et noor loob seal pärast õpinguid ka pere. Elukohalähedus või võimalus mõistliku aja jooksul liikuda huvikooli või huvitegevustesse, tagab ka tegevuses osalemise võimalikkuse olenemata majanduslikest (transpordikulud) või ajalistest piiridest (nt tundide arv koolis või ühistranspordi sõidugraafikud). Ainult kui teenuse osutamine elukohalähedal pole võimalik ega otstarbekas majanduslikult on võimalik keskenduda tõmbekeskustele nign maandada noore jaoks logistikast tulenevad riskid.

Ligi pool Eesti noortest on leidnud endale meelepärase huvitegevuse, kuid huvi on palju laiem. Täiendava toetuse eesmärk on luua lisavõimalusi. Seetõttu **tulekski alustada praeguse seisuga kaardistamisest ja seejärel saab hakata looma uusi või laiendama olemasolevaid võimalusi**, näiteks rohkemate rühmade avamisega või täiendavate vahendite juurdesoetamisega.

3.5 Võimaluste loojad piirkonnas

Huviharidust ja -tegevust korraldab kohalik omavalitsus ning selleks on palju võimalusi. Huviharidust pakub huvikool, huvitegevusega on võimalik tegeleda nii üldhariduskoolis, noortekeskuses, noorteühingus, rahvamajas kui ka mujal.

Huviharidust ja -tegevust võivad pakkuda kohalikule omavalitsustele kuuluvad asutused ja ka eraomandisse kuuluvad ühingud/organisatsiooneid. Toetuse puhul on tähtis, et KOV võimaldaks erinevaid huvialasid lähtuvalt kohalike noorte vajadustest, mis võib tähendada, et toetatakse oma noorte osalemist ka teiste omavalitsuste või erapakkujate huvikoolides või huvitegevustes. Seda just siis, kui piirkonnas on noori vähe, kuid huvi mõne kindla huviala osas väga suur. Siinkohal on mõistlik analüüsida, kuidas on otstarbekas pikemas perspektiivis. Mõnel juhul tõstab konkurents tegevuse kvaliteeti, kuid teisalt võib mitu pakkujat viia mõlema organisatsiooni tegevuse lõpetamiseni, sest noorte huvi pole piisav.

Soovitame kaardistada kõik huvihariduse ja huvitegevuse pakkujad, tegevuste sisu (huvialavaldkond, sihtgrupp) ning tegevustes osalejate arvu, sh naaberomavalitsuste pakkujad ja tegevused, mis omavalitsuse noortele kättesaadavad on. Kaardistamise alustamiseks võiks olla abi järgmisest asutuste ja organisatsioonide loetelust:

- huvikoolid;
- noortekeskused;
- üldhariduskoolid;
- mittetulundusühingud, mis pakuvad või on valmis pakkuma huvitegevuse teenuseid;
- noorteühingud;
- kultuuriseltsid ja -asutused;
- spordiseltsid, tervise- ja spordiasutused;
- äriühingud
- riigi toetatud struktuurid (nt Päästeamet, Politsei, RMK, Kaitseliit)
- jpt.

Selleks võib esmalt kaardistada kohaliku omavalitsuse territooriumil asuvad võimaluste loojad ning seejärel vaadata kaugemale. Siinkohal tasub teha koostööd teiste omavalitsustega, kellel võib olla sarnaseid andmeid ja täpne ülevaade, kui palju käib nende huvikoolides mujalt omavalitsustest õpilasi.

Tuleks arvestada ka võimaluste loojatega, kes tegutsevad üle Eesti (nt noorteühingud). Rohkem ja lihtsamalt saab informatsiooni nendelt, kellega on omavalitsusel juba kontakt olemas (erinevate lepingute kaudu) või kes on toetust taotlenud. Noorte ja noorsootöötajatega suheldes on kindlasti võimalik kaardistada rohkem võimaluste loojaid.

Tegevuste pakkujatelt tasub küsida lisainformatsiooni ka võimalike takistuste kohta, mis võivad noorel tegevustes osalemisega tekkida. See võib aidata omavalitsusel kaardistada puudujääke, leida neile lahendusi ja viia ellu tegevusi/pakkuda teenuseid, mis aitavad kitsaskohti lahendada.

4. Huvihariduse ja huvitegevuse kava koostamise etapid

4.1 Olemasolevate tegevuste kaardistamine

Arengu planeerimine algab alati tausta ja võimaluste väljaselgitamisest. Hetkeolukorra kaardistus peaks andma ülevaate huvihariduses ja -tegevuses osalevate noorte arvust, osalemise võimalustest ja on sisendiks, et määratleda kättesaadavuse ja mitmekesisuse kitsaskohti. **Alles seejärel, kui olemasoleva olukord on kaardistatud, saame määratleda kitsaskohad ja tuua esile tegevusi nende lahendamiseks.**

Hetkeolukorra kaardistamist tuleb alustada andmete koondamisest. ENTK koduleheküljelt on võimalik alla laadida tegevuskava näidis, mis moodustab koos lisadega vajaliku terviku huvitegevuse ja -hariduse kava esitamiseks. Peale tegevuste kava, on näidises välja toodud ka töölehed võimaluste loendamiseks ning osalevate noorte ülesmärkimiseks, mida võib kasutada andmete kirjapanemisel ja analüüsimiseks. Eraldi lehed on nii kogu noorsootöövaldkonna võimaluste märkimiseks kui ka ainult huvihariduse ja -tegevuse võimaluste ning osaluste märkimiseks. Vastavalt vajadusele saab omavalitsus otsustada noorsootöö kaardistamise ulatuse ning esitada andmed seisuga 01.07.2017.

Andmete koondamisel on abiks ka statistikaameti, EHIS-e, spordiregistri päringud ning noorte olukorda laiemalt kirjeldavad uuringud, näiteks noortesire raportid. Hiljuti avaldati huvihariduse ja huvitegevuse pakkujate ning noorsootöötajate uuringu tulemused, mille koostamisel koguti andmeid ka omavalitsustelt.

Uute tegevuste planeerimisel ning olemasolevate tegevuste ümberkorraldamisel on oluline mõista, mis huvihariduse ja -tegevuse korraldamisel toimib, mida on vaja juurde ning milliste sihtgruppide vajadused on kaetud. Omavalitsuses võib olla tugev spordikool ja populaarne robotikaring, kuid noorel pole võimalik kunstiga süvendatult tegeleda. Õhtuti võivad küll kooli juures toimuda võrkpallitreeningud, kuid pärast koolibussi lahkumist kell pool neli, pole noorel võimalik muul moel koju saada. Seega ei saa ta jääda ka võrkpalliringi. Sellise mõistmiseni peaks jõudma pärast hetkeolukorra analüüsi, et üldistada kitsaskohti ning hakata lahendusi otsima. Andmete analüüsiks soovitame omavalitsustel kasutada tõenduspõhiseid meetodeid (näiteks noorsootöö kvaliteedi hindamise mudelit), et analüüs ei sõltuks ainult analüüsija kogemusest ja hinnangust, vaid võimaldaks näha ka olukordi, mis võiksid märkamatuks jääda ning milleks on meetoodika välja töötatud.

Hetkeolukorra kaardistamisel on oluline konsulteerida huvitatud osapooltega: noorte, huvihariduse ja huvitegevuse pakkujate, noorsootöötajate, noorsootöö spetsialistide, ringijuhendajatega jpt. Huvihariduse ja -tegevuse kitsaskohtade väljaselgitamiseks tasub jälgida ka noorte vanuselist jagunemist (nt 7–12-, 13–17- ja 18–26-aastased) ning nende võimalusi tegeleda erinevate huvialavaldkondadega. Nendega konsulteerimiseks on palju võimalusi, näiteks intervjuud, küsitlused, arutelud jms. Kõige terviklikuma pildi saamiseks soovitame erinevaid meetodeid kombineerida. Kaardistamisega tuleb alustada aegsasti, et kõigilt osapooltelt oleks võimalik vajalikke andmeid koondada ja uuringuid planeerida.

4.2 Kvaliteedihindamine

Kvaliteedi hindamise mudelit on viimastel aastatel kasutatud eelkõige hetkeolukorra kaardistamise tööriistana, kuna see tagab, et omavalitsused hindavad noorsootööd sarnaste parameetrite järgi. Hindamise tulemusi on võimalik kasutada omavalitsuste tegevuste ja kitsaskohtade selgitamiseks

noorsootöös laiemalt. Seega võimaldab mudeli kasutamine kaardistada kogu noorsootöö olukorra, sh huvihariduse ja huvitegevuse võimalused ning kitsaskohad.

Hindamise käigus kogutakse andmeid tegevuse praeguse seisuga kohta. See tähendab, et hindamine annab tegijatele hea ülevaate, mis on valdkonnas juba olemas. Nii on võimalik välja selgitada ja kavandada ka parandamist vajavaid suundi ning koguda teavet näiteks haldusreformiga kaasnevateks ümberkorraldusteks. Samuti on see üks meetod, kuidas tõsta noorsootöö kvaliteeti ning määratleda tulevikusuundi. Kui KOV-il on tänu hindamisele olemas mõõdetav ja selge teave noorsootööst, aitab see põhjendada ka noorsootöö eelarvet ja kaasata lisavahendeid.

Kui omavalitsus soovib huvihariduse ja huvitegevuse kava koostada üksi, siis on omavalitsusel pärast kvaliteedihindamist teada kitsaskohad, millele hakata lahendusi otsima. Kui omavalitsused soovivad huvihariduse ja -tegevuse kava koos kokku panna (ühise kava soovitame teha neil, kes liituvad 2018. aastal üheks omavalitsuseks või on juba praegu tugevalt seotud teenuste korraldamisel), on kvaliteedihindamise tulemusena olemas iga omavalitsuse kitsaskohad, millele saab ühiselt omavalitsuste-üleseid lahendusi leida ja need kavva koondada. See võimaldab nii inim- kui ka materiaalseid ressursse efektiivsemalt kasutada.

Ühise mudeli järgi noorsootöö hindamine aitab jõuda sarnasele arusaamale noorsootöö sisust ja visioonist. Käsitlus kvaliteetsest noorsootööst võib erineda KOV-ide noorsootöö osapoolte vahel. Hindamissüsteem seab noorsootööle ühise standardi ning aitab seega arusaama ühtlustada. Esitledes oma hindamise tulemusi teistele ning arutledes ühiste arenguvõimaluste üle, vahetavad omavalitsused kogemusi ja tutvuvad heade praktikatega. Ühe omavalitsuse tugevused võivad olla teise nõrkused ning koostöös teenuseid planeerides ühtlustuvad tase ja võimalused.

Noorsootöö kvaliteedi hindamist on võimalik korraldada tuginedes käsiraamatule “[Kvaliteedijuhimine noorsootöös](#)”. Abimaterjale, vorme jm vajalikku infot võib leida ka ENTK veebilehelt:

<https://www.entk.ee/kvaliteedihindamine>.

Kvaliteedihindamise läbiviimist juhivad omavalitsuse enesehindamise meeskond, kes koostab ja jälgib hindamise ajakava. Hindamine sisaldab andmete koondamist, enese- ja välishindamist, mille põhjal saab selge ülevaate olemasolevast ning omavalitsusel on võimalus otsustada, milliste (parentus)tegevustega edasi minna ning millises järjekorras. Välishindajate kaasamiseks soovitame pöörduda Eesti Noorsootöötajate Kogu poole, kelle kogemus, võrgustik ja kompetents võimaldavad tuge pakkuda.

Kohaliku omavalitsuse noorsootöö kvaliteedihindamise mudel moodustab terviku, mille erinevate osade kasutamine üksikult on küll võimalik, kuid ei anna omavalitsusele valdkonnale tervikpilti. Kui omavalitsusel ei ole võimalik kogu noorsootöö kaardistust läbi teha, saab vajadusel kasutada hindamismudeli teatud osasid. Selline olukord võib kujuneda, kui KOV on kvaliteedihindamise tervikuna läbi viinud näiteks viimase kahe aasta jooksul ning KOV soovib teatud osas (nt huvihariduses ja huvitegevuses) andmeid uuendada. Hea ülevaate võib anda hindamisvormi KOV profiili osa täitmine, seejärel võiks läbi viia ankeetküsitluse erinevas vanuses noorte ning juhendajate hulgas. Küsitlusankeetides võiks olla küsimused huvihariduses ja -tegevustes osalemise ning info kättesaadavuse, tegevuste toimimise keskkonna ning vahenditega rahulolu kohta. Seejärel on võimalik enesehindamise meeskonnal läbi viia hindamine kasutades eelpoolnimetatud hindamisvormi indikaatoreid 1.1, 1.4, 3.2, 3.3, 4.3, 4.4, 4.5, 4.6 ja 4.7. Siis on võimalik lähtudes meeskonna hinnetest ja üldisest hinnangust välja tuua kitsaskohad ning seejärel otsustada, milliste kitsaskohtade lahendamiseks tuleb esmalt alustada.

4.3 Arenguvajadused ehk kitsaskohtade kaardistamine

Hetkeolukorra andmete analüüsi lõpuks selguvad arengu-, parandus- või muul viisil nimetatud vajadused. Huvihariduse ja -tegevuse täiendava toetuse kontekstis nähtuvad kitsaskohad, mis ei võimalda noorsootöotegevusi sh huviharidust ja/või -tegevusi ellu viia, nii nagu see noorte ja tegijate silmis võiks ideaalis olla. Puuduste nimekirja koostamisel moodustub arenguvajaduste ehk kitsaskohtade kaardistus ning seda tegevust nimetataksegi kaardistamiseks.

Soovitame nimekirja lisada kõik kitsaskohad, hoolimata sellest, kas see on praegu kõige tähtsam või puudutab see väikest hulka noori. Selleks võib kasutada eelnimetatud tegevuskava näidise vormi, kuhu saab hiljem hõlpsalt kirjutada ka tegevused lahenduste väljatöötamisel. Ülevaade puudustest võimaldab omavalitsustel ühist kava koostades leida ühised probleemkohad ja ka lahendused.

4.4 (Ühised) tegevused kitsaskohtade lahendamiseks

Pärast kitsaskohtade kirjeldamist soovitame panna kirja eesmärgid, milleni omavalitsus või piirkonna omavalitsused soovivad jõuda. Seejärel tasub kaaluda erinevaid lahendusi ning valida ühise arutelu tulemusena lahendusviisid. Ühe puuduse lahenduseks saavad omavalitsused kokku leppida mitu tegevust ning samale kitsaskohale võib olla ka erinev lahendus. Kirja pannakse kõik variandid, milles kokku lepitakse. Lahenduste väljatöötamisel tuleb lähtuda sihtgrupist ja piirkonna võimalustest (juhendajate ja vahendite olemasolu, vanemate või kogukonna valmisolek panustada, piirkonna tugevused jne) ning eelkõige eesmärkidest. Seejärel on võimalik välja arvutada lahenduse teostamiseks võimalikud kulud.

Lahenduse sisu võib sõltuda eesmärgist, milleni soovitakse jõuda. Täiendava toetuse eesmärk on suurendada 7–19-aastaste noorte huvihariduses ja -tegevuses osalemist. See tähendab osalevate noorte arvu või proportsiooni suurenemist (noorte koguarvust) võrreldes eelnenud aastaga. Selle saavutamiseks peab kohalik omavalitsus parandama huvihariduse ja -tegevuse peamisi puudusi, kusjuures alustada võiks kõige suuremate kitsaskohtade lahendamise ja tegevustega, mille mõju on suurem. See teadmine aitab otsustada, millal tegevused ellu viiakse, milliste vahenditega ning millises mahus. Nii tekib justkui pingerida tegevustest, millega kohe alustatakse ning selleks planeeritakse KOV-i eelarvesse vajalikud vahendid või plaanitakse teistest rahastusallikatest toetust saada.

Toetusfondist KOV-idele jaotatava summade määramisel on omavalitsuses elavate noorte arvule lisaks arvestatud ka toimetulekuraskustega peredes elavate noorte arvu ja erivajadustega noorte arvu. See tähendab, et omavalitsusele antakse muuhulgas lisatugi selleks, et oleks võimalik pakkuda tegevusi, mille maksumus on kallim tulenevalt erivajadusest - näiteks erivajadusega noore ligipääs huvikooli (invatransport) või toetada vähemate võimalustega noori selleks erilahendusi luues.

ENTK-le esitatavas kavas võib olla kirjas rohkem tegevusi kui huvitegevuse ja huvihariduse täiendavast toetusest on plaanitud teoks teha. Tähtis on märkida rahastusallikas, et oleks võimalik eristada täiendava toetusega elluviidavad tegevusi.

Kuna protsess toob kokku kohaliku omavalitsuse laiema võrgustiku, siis mõne kitsaskoha lahendused sünnivad selle siseselt ilma rahaliste vahendite vajaduseta. Sellised kokkulepped soovitame samuti tegevuste kavva kirja panna.

Tõenäoliselt ei ole võimalik kõiki kitsaskohti pooleteise aasta jooksul lahendada. Kui aga pilt on selge, siis võib jätta kitsaskohad ja lahendused kirja märkega “viiakse ellu vahendite leidmisel”. Hiljem kava uuendades tasub tegevused ja vajadused üle vaadata ning seejärel töösse võtta.

4.5 Tulemuste esitamine

Tulemuste jälgimiseks esitab vald või linn huvihariduse ja huvitegevuse kava või tehtud muudatused ning selle täitmise tulemused igal aastal 15. jaanuariks Haridus- ja Teadusministeeriumile või selle volitatud asutusele. 2017. ja 2018. aasta tulemused esitatakse 15. jaanuariks 2019.

Iga-aastane olukorra ülevaade, sh kavandatud tegevuste tulemused ning huvihariduses ja -tegevuses osalevate noorte arv esitatakse Eesti Noorsootöö Keskusele, kes analüüsib selle põhjal omavalitsuste huvihariduse ja huvitegevuse kitsaskohti ning annab nõu, kuidas nendega uuel aastal paremini toime tulla, sh vajadusel koostöös teiste omavalitsustega. Selline ülevaade ja tagasiside andmine on tähtis eelkõige kohalikele omavalitsustele endile, et saada pilt olukorrast ja edasistest väljakutsetest ning kavandada võimalikke lahendusi ja rahakasutust.

Kohalik omavalitsus võib iga-aastasele analüüsile lisada täiendavaid andmeid, mida pole varasemas kavas kajastatud, kuid mida on eelneval aastal saavutatud. Tulemuste esitamise vorm/viide infotehnoloogilisele lahendusele tehakse kättesaadavaks HTM-i ja ENTK kodulehel.

Kava ja iga aasta tulemused tuleb esitada, kuna see võimaldab kaardistada noorte huvitegevuse kitsaskohti, planeerida eraldatud rahaliste vahendite kasutamist puuduste kõrvaldamiseks, jälgida vahendite kasutamisel tekkivat muutust ning planeerida edasisi rahalisi vahendeid riigieelarves.